

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΚΥΚΛΑΔΩΝ

MINISTRY OF CULTURE, EDUCATION AND RELIGIOUS AFFAIRS

EPHORATE OF ANTIQUITIES OF CYCLADES

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ:

ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΚΥΚΛΑΔΩΝ

Δημήτρης Αθανασούλης, αρχαιολόγος, Διευθυντής
Μαρία Ζ. Σιγάλα, αρχαιολόγος, Τμηματάρχης Βυζαντινών και
Μεταβυζαντινών Μνημείων

Συντελεστές έργου:

Διεύθυνση: Αικατερίνη Π. Δελλαπόρτα, αρχαιολόγος,
Προϊσταμένη της 2^{ης} Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων
Υπεύθυνη έργου: Χρυσάνθη Σακελλάκου, αρχαιολόγος
Υπεύθυνη μηχανικός: Μισέλ Γεραβέλη, αρχιτέκτονας
Υπεύθυνος συντήρησης: Νίκος Βίττης, ΤΕ συντηρητής

Συντελεστές φυλλαδίου:

Κείμενα – Επιμέλεια: Χρυσάνθη Σακελλάκου, αρχαιολόγος
Κάτοψη: Δ. Βασιλείδης
Κάτοψη δωματίων: Αναστασία Ψάλτη, πολιτικός μηχανικός -
Μισέλ Γεραβέλη, αρχιτέκτονας μηχανικός
Φωτογραφίες: Φωτογραφικό αρχείο Εφορείας Αρχαιοτήτων
Κυκλάδων

**ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ
ΑΓ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΒΑΝΗΣ
ΣΤΗΝ ΤΗΝΟ**

ΕΠΙΣΚΕΥΗ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
ΚΑΘΟΛΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΡΑΠΕΖΑΣ

**MONASTERY OF
ST. NIKOLAOS
AT VANI, TENOS**

REPAIR AND RESTORATION OF THE
KATHOLIKON AND THE REFECTORY

Αθήνα 2015 | Athens 2015

Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα
Κρήνη και Άλγεον 2007-2013

Regional Operational Programme
Crete and Aegean Islands 2007-2013

co-financed by Greece and the European Union

Το μοναστηριακό συγκρότημα του Αγ. Νικολάου βρίσκεται στη νότια πλαγιά του όρους Κεχροβουνίου, σε περιοχή γνωστή και με την ονομασία «Βάνη» και αποτελεί σήμερα μετόχι της Ιεράς Μονής Κυρίας των Αγγέλων Κεχροβουνίου.

Εντός του περιβάλλου, που σε ορισμένα σημεία σχηματίζεται από τους εξωτερικούς τοίχους των κτηρίων, βρίσκονται κατανεμημένα σε τρία επίπεδα το καθολικό, η τράπεζα, ημερειπωμένα κελιά, πατιήτρι, πηγάδι, κρήνη καθώς και μια μαρμαρίνη νεοκλασική οστεοθήκη της οικογένειας Μ. Αρκαλίδη.

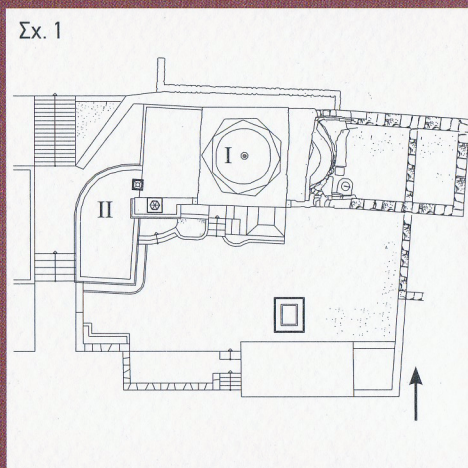
Η ανέγερση του καθολικού, σύμφωνα με επιγραφή που σήμερα σώζεται σε δεύτερη χρήση στο παρεκκλήσι της Παναγίας Κατωγιώτισσας στη Μονή Κεχροβουνίου, έγινε το έτος 1624, από τους μοναχούς Νικόδημο Μορδέ και Μακάριο Σανταμούρη, ενώ το έτος 1661 αναφέρεται μια πρώτη ανακαίνιση του ναού από τον πρωτομάστορα Ιωάννη Απέργη Κόντα (του ποτέ) Φραντζέσκου. Για την ίδια προφανώς ανακαίνιση γίνεται λόγος και σε μια άλλη επιγραφική μαρτυρία στο ορθογώνιο πλαίσιο ενός από τα θωράκια του αρχικού μαρμαρίνου τέμπλου του καθολικού κατά τα έτη 1662-1664. Το 1851-2 μια άλλη εκτεταμένη επισκευή λαμβάνει χώρα με δωρητές αυτή τη φορά ευσεβείς κατοίκους του γειτονικού Αρνάδου (Μ. Αρκαλίδης, Κ. Βασιλικός, Α. Σκλαβούνος και Τζ. Βαλμιάς). Η τρίτη αυτή επισκευή του καθολικού μαρτυρείται επιγραφικά στη δυτική είσοδο της νότιας πλευράς του καθολικού και στο επιστύλιο του ανακαινισμένου τέμπλου.

Το καθολικό ανήκει στον τύπο της μονόκλιτης επιπεδόστεγης βασιλικής με τρούλο και επιπεδόστεγο νάρθηκα (σχ. 1-Ι, 2). Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του αποτελεί ο σπάνιος βαθμιδωτός τρούλος, από τα ελάχιστα παραδείγματα του είδους και η βαθμιδωτή αψίδα του. Στα νότια, επάνω από την είσοδο του νάρθηκα, υψώνεται τριώροφο κωδωνοστάσιο σε μορφή πύργου, που επιστέφεται με θολίσκο. Η καμπάνα με ανάγλυφη διακόσμηση, χρονολογείται με λατινική επιγραφή στα 1782. Σε επαφή με το δυτικό τοίχο του καθολικού, στη νοτιοδυτική γωνία είναι κτισμένη η τράπεζα του μοναστηριακού συγκροτήματος, ορθογώνιας κάτοψης με αποστρογγυλεμένη γωνία στα βορειοδυτικά (σχ. 1-II).

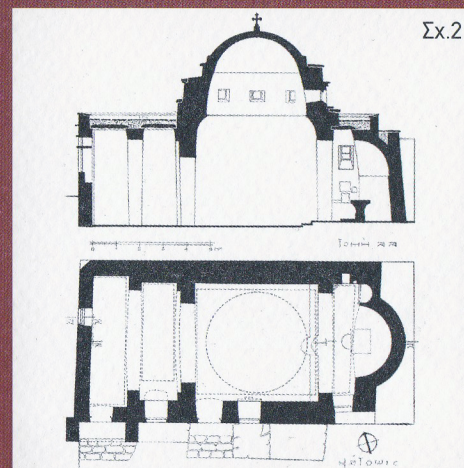
Ο ναός κοσμεύεται με μαρμαρίνο τέμπλο του Ιωάννη Απέργη χρονολογημένο με επιγραφή στα 1662-1664 και ανακαινισμένο στα 1851. Τοιχογραφίες σε τέσσερα τουλάχιστον στρώματα και με πολλές επιζωγραφίσεις κοσμούν το ιερό και τον κυρίως ναό (εικ. 9-11).

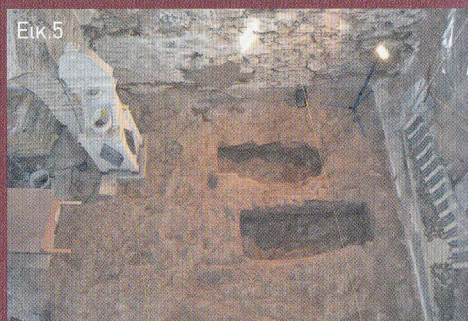
Εικ. 4

Σχ. 1

Σχ. 2

Εικ. 5

Εικ. 6

Εικ. 7

Εικ. 8

Στο ιερό, στο τεταρτοσφαιρίο της αψίδας οι εργασίες συντήρησης αποκάλυψαν παράσταση της Παναγίας σε νέφη, ημίτομης, με το Χριστό εν μέσω αγγέλων που κρατούν ανοικτά ειλητά (εικ. 9). Στον ημικύλινδρο της αψίδας εικονίζεται με επιγραφή η νεώτερη παράσταση της Θείας Λειτουργίας. Στο κέντρο ο Χριστός ως Μέγας Αρχιερέυς και εκατέρωθεν δυο άγγελοι και συλλειτουργούντες Ιεράρχες. Στο μέτωπο της αψίδας, επάνω από την κόγχη της πρόθεσης εικονίζεται ημίτομος ο Ευαγγελιστής Μάρκος, που ανήκει στο ίδιο στρώμα με τις παραστάσεις του τεταρτοσφαιρίου της αψίδας. Στο διακονικό αποκαλύφθηκε μια μορφή αγίου η οποία ανήκει σε παλιότερο στρώμα.

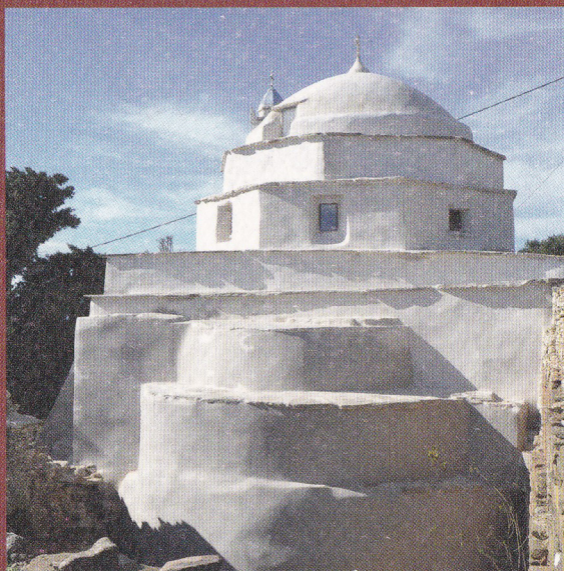
Στον κυρίως ναό, το παλαιότερο στρώμα, σώζεται αποσπασματικά, κάτω από το τύμπανο του τρούλου στο ανατολικό τμήμα του ναού, και επεκτείνεται στο βόρειο και νότιο τοίχο. Πρόκειται για παράσταση εσχατολογικού περιεχομένου (εικ. 11). Εικονίζονται ο έθνηρος Χριστός ακριβώς επάνω από την Ωραία Πύλη, με το ένα χέρι να ευλογεί, ενώ εκτείνει το άλλο με ανοικτή παλάμη προς τα άνω, η Παναγία σε στάση δέσσης, μορφές Αποστόλων, ομάδες αγίων, μοναχοί, ιεράρχες ημίσωμοι σε νέφη, άγγελοι και αρχάγγελος στην άκρη της σκηνής. Πιθανότατα πρόκειται για παράσταση Δευτέρας Παρουσίας και αξίζει να σημειωθεί ότι η θέση της στο ανατολικό τμήμα του ναού και όχι δυτικά ή στο νάρθηκα, όπως παραδοσιακά συνθίζεται, συγκαταλέγει τον Αγ. Νικόλαο Βάνης ανάμεσα στα λίγα μνημεία με ανάλογο εικονογραφικό πρόγραμμα.

Στο βόρειο τοίχο διακρίνονται τέσσερα στρώματα τοιχογράφησης. Στο παλαιότερο ανήκουν σπαράγματα της Δευτέρας Παρουσίας στο ανώτερο τμήμα. Επεται χρονολογικά παράσταση Αρχαγγέλου (εικ. 10) και τριών ολόσωμων αγίων σε πλαίσιο στη μεσαία ζώνη. Μια διακοσμητική ταινία με φυτικό διάκοσμο από το ανώτερο τμήμα του τοίχου έως το μέσο του περίπου επικαλύπτει το α' και β' στρώμα και αποτελεί το τρίτο κατά σειρά στρώμα τοιχογράφησης. Τέλος στη μεσαία ζώνη του βόρειου τοίχου αποσπασματική παράσταση της Αγ. Αικατερίνης επικαλύπτει δύο από τους αγίους του β' στρώματος αποτελώντας το δ' στρώμα.

Στον τρούλο υπάρχει παράσταση Παντοκράτορα με προφήτες, αγγέλους, τη Θεοτόκο και τον Πρόδρομο σε τρεις ζώνες, των μέσων του 20^{ου} αι. (1956).

Εικ. 1

Εικ. 2

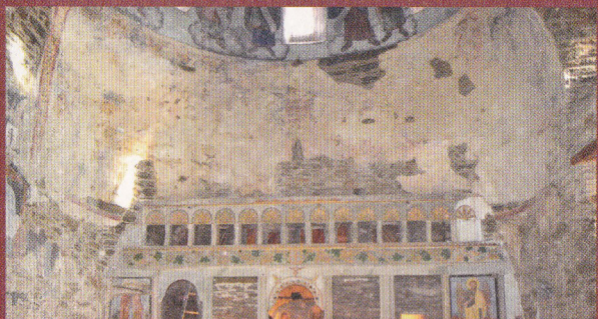
Εικ. 3

Εικ. 9

Εικ. 10

Εικ. 11

The monastery of St. Nicholas at Vani located on the south slope of the Kehrovounion mountain, consists of the Katholikon, the refectory, some half ruined cells, a wine press, a well, a fountain and a neoclassical marble ossuary (fig. 4). The katholikon is a flat roofed basilica with a stepped dome –a rare feature- and a flat roofed narthex (plan 2).

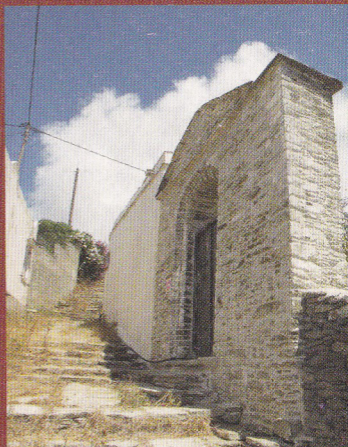
According to an inscription, found today in the chapel of “Panayia Katoyiotissa” in Kehrovounion Monastery, the church was erected, under the care and personal expenditures of the monks Nicodemos Mordes and Makarios Santamouris, in 1624. It was renovated by the master builder John Apergis Konta Franzeskos either in 1661 according to the above inscription, or in 1662-1664 according to another inscription engraved on a panel of the altarscreen.

In 1852 an extensive restoration was undertaken by pious inhabitants of the neighboring village Arnado. This third repair of the katholikon can be testified by an inscription at the west entrance of the south side of the church.

The 2nd Ephorate of Byzantine Antiquities undertook the implementation of the project “The monastery of St. Nikolaos at Vani Tenos - Repair and restoration of the katholikon and refectory” which was a part of the Operational Program “Crete and the Aegean Islands 2007-2013” of the Periphery of the South Aegean.

Some of the most important aspects of the restoration include the revelation of a stepped apse on the east side (fig. 2), the restoration of the dome to its initial form (fig. 2) and the excavations within the katholikon, where two graves with six burials were found, dated probably to the 18th century, according to ceramic sherds (fig. 5-6). Furthermore four layers of wall paintings, dating from the 17th to the 19th century were revealed in the katholikon and the frescoes were conserved (fig 9-11).

In the refectory the floor was restored after an excavation which took place. The walls were fixed and the roof was replaced. Three windows were revealed under the internal rendering (fig. 7-8). The bell tower was dyed and the bell, dated in the 1782, was partly restored.

Η 2η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων ανέλαβε στο πλαίσιο του ΕΠ «Κρήτη και Νήσοι Αιγαίου 2007-2013» της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, την υλοποίηση του έργου «Ιερά Μονή Αγ. Νικολάου Βάνης στην Τήνο – Επισκευή και αποκατάσταση καθολικού και τράπεζας».

Έγινε ανασκαφική έρευνα στο καθολικό, όπου αποκαλύφθηκαν δυο λακκοειδείς τάφοι με έξι ταφές και μια ανακομιδή (εικ. 5). Οι τάφοι περιείχαν ανάμεσα στα άλλα, ευρήματα από θραύσματα γυάλινων αγγείων, τμήμα μαρμάρινης πλάκας με ανάγλυφο φυτικό διάκοσμο, τμήμα πεσσίσκου από το αρχικό μαρμάρινο τέμπλο, μεταλλικό πλακίδιο – αφιέρωμα, μολύβδινο δισκοκόπτηρο, σπαράγματα τοιχογραφιών καθώς και όστρακα από χαρακτηριστικά φλιτζάνια καφέ, εργαστηρίων της Κιουτάχειας (α' και β' μισό του 18ου αι.) (εικ. 6).

Επανατοποθετήθηκε το αρχικό δάπεδο στον κυρίως ναό και αποκαταστάθηκε το δάπεδο του νάρθηκα με μαρμάρινες πλάκες.

Κατά τη διάρκεια των εργασιών στο εσωτερικό του καθολικού αποκαλύφθηκαν τέσσερα στρώματα τοιχογραφιών στον κυρίως ναό και το ιερό, που χρονολογούνται από το 17ο έως το 19ο αιώνα και συντηρήθηκαν βάση εγκεκριμένης προμελέτης (εικ. 9-11).

Εξωτερικά, στα ανατολικά αποκαλύφθηκε η βαθμιδωτή αφίδα του ναού, μετά την καθαίρεση νεώτερου ημιρειπωμένου τοίχου κελιού, που ήταν σε επαφή με αυτήν (εικ. 2). Αποκαταστάθηκε ο βαθμιδωτός τρούλος στις αρχικές του διαστάσεις, καθώς επίσης και τα δώματα του νάρθηκα και του ιερού από ντόπιες σχιστόπλακες (εικ. 1).

Στη βόρεια πλευρά έγινε αποκατάσταση του αποστραγγιστικού συστήματος, «γκντούντο». Στα δυτικά αφιέρθηκε η επίχωση και αποκαλύφθηκε ολόκληρη η όψη του καθολικού και της τράπεζας.

Στην τράπεζα μετά από ανασκαφική έρευνα αποκαταστάθηκε το δάπεδο στην αρχική του μορφή με ντόπιες σχιστόπλακες. Κατά τη διάρκεια των εργασιών στις τοιχοποιίες αποκαλύφθηκαν ανοίγματα-φεγγίτες πάνω από τα παράθυρα στα ανατολικά και στα βόρεια (εικ. 3,7,8). Μετά τη στερέωση των τοιχοποιιών έγινε αντικατάσταση του δώματος (εικ. 1).